

Varpas išeina kas mėnesis. Metinė prekė su parsiuntimu:
 Rusijoje (knygtuose) 8 rubl.,
 Prūsijoje 4 auks.,
 Amerikoje ir kitur 5 auks.

VARPAS

Apgarsinimai Varpė, ištisa eilutė smulkaus rašto, kaštuoja 60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Vaikų pasipriešinimas savo budeliams.

Suimaskolinimui ir supravoslavimui mokininių-katalikų įsteigti prie gimnazijų tam tyčia t. v. „internatai“, kur tarp kito ko verčia vaikus-katalikus maskoliškai melstis. Mintaujos gimnazijos mokininiai-katalikai šitam pasipriešino ir išsiuntė Ministeriui apšvietimo prašymą, kurio kopiją; lietuviškai versta, paduodame ir kviečiame kitus laikraščius tą dalyką kuoplačiausiai apskelbti.

Jo Šviesybei Ponui Ministeriui Apšvietimo.

Zemiau pasirašusiųjų Mintaujos gimnazijos mokininių-katalikų

Nužemintas prašymas.

Viespats Dievas sutvėrė tautas, davė joms įvairias kalbas ir paliepė garbinti Savę tose kalbose. Tai yra, Dievas myli visas kalbas lygiai. Mes, da maži bebudami, ant mūsų motinų kelių išsimokinomė melstis Sutvertojui kiekvienas prigimtoje savo kalboje. Mes veikia melsimės prigimtoje kalboje ir už *Mūsų Tėvą, Ciccorių*. Jug tai visada ir visur buvo leista. Lietuvos kunigaikščiai ir lenkų karaliai, valdydami, kaip sako parodyta mums istorija, vakarinį Maskolijos kraštą, leido maskoliams garbinti Dievą maskoliškoje kalboje. Nė totoriai, apėmę Maskoliją, nevertė maskolius garbinti Dievą totoriškai. Ant galo, mus gimnazijos siūpse leista mūsų draugams liuteriams melstis: vokiečiams vokiškai, latviams latviškai. Kto-gi mes už juos niekesni? Kuo-gi mes prasikaltome? Už ką-gi mus jau kelias dienas akise tų draugų liuterių verčia melstis maskoliškai, atimant mums tiesą, iš kurios jie naudojasi?

Mes meldžiame Jusų Šviesybės, idant teiktumėtes surėdyti, kad mums leista būtų melstis už *Ciccorių* prigimtoje kalboje. Jeigu tai nepasiekia Jusų valdžia, teikitės pakloti vaikų meldimus po kojomis *Jo Ciccoriškos Didybės Visumaloniausio Viešpaties Mūsų Mikalojaus Antrojo*. Dabar *Jis* grįžta nuo savo bėdinių katalikų-prancuzų. Budamas Paryžiuje, *Jis* net atlankė katalikų bažnyčią. O, *Jis* tikrai mus išklausys!

Jusų Šviesybė! Teikitės duoti prigulinti nuo Jus įsakymą, idant neišvytų iš gimnazi-

jos mūsų draugą Juozą Tubelį, atsisakiusi maskoliškai melstis. Jis pasielgė tikrai teip, kaip būtų pasielgęs ir kiekvienas iš mūsų, jeigu mums būtų pasiulyta tai, kas jam buvo pasiulyta.

(Parašai 100 su viršum mokintinių.)

Mintanja, 2 Spalnio 1896 m.

Keistutis.

Tragedija penkiuose aktuose lenkiškai parašė A. Asnyk

vertė

Vincas Kapsas.

(Tešimas.)

Scena IX.

Keistutis, Marė, Jėgaila, Vytautis, Aldona, Konradas, Albanas, Butrimas, Bilgenas ir ginkluoti Jėgailos darbininkai.

Jėgaila (Konradui).

Į patį laiką atėjai, man reikia Sunkus išrišti klausymus, tai-gi tavę, Ricieriau, insiu per sudžią. Darysiu Teip, kaip sakysi.

Aldona (šaly).

„Dievai maloningi!

Jūs čion jį siunčiat mums pagelbą duotų.

Konradas

Kas-gi?

Jėgaila.

Ant dėdės aš nenoriu skūstis, Nors jis nesykį išniekino manę; Tiktai sesuo štai, kurios vyrą liepė Nužudyt, nori bausinės per nevalią; Ricierai teip-gi visi reikalauja, Kad kaliniu nors užmokėt už taji Teip rustų darbą; o aš pažadėjau Nebaust visai jų, nieko nežinodams, Kad jie yr' mano priešai, kurie trokšta Prapuldyt manę.

Vytautis.

Apsimėteli tu

Prakeiktas!

Jėgaila (toliau Konradui).

Tai-gi pasakyti teikis, Ar pažadėjims tasai manę riša?

Aldona (melsdama Konradą).

Zinai teisybę, tai ginki!

Jėgaila (Konradui).

Kaip rodos?

Konradas (su savim kovodamas)

Kalinį skirki.

Aldona (didžiai nusiminusi).

Sonus priešais tėvą!

Marė (Bilgenui ir dvarininkams).

Ricieriai! drąsiai! visus juos suimkit!

(Bilgenas ir dvarininkai išeina priešais)

Vytautis.

Neišeisiu gyvas! Butrime prie ginklo!

(Vytautis ir Butrimas išsitraukia kardus)

Keistutis (paliėpdamas).

Nuleiskit ginklą!

(Butrimas deda savo kardą į makštis)

Vytautis (neklusydamas).

Aš ginsiuosi

(Konradas užėina iš užpakalio ir ištrenkia iš rankos kardą)

Nieksas

Esi, kryžioke!

Aldona.

O! nė žmonių akys

Galvažudystės tokios neregėjo

Ir tai jis

Marė (ricieriams).

Imkit! Keistutis supranta,

Kad užsispyrims gal kaštuoti kraujo.

Aldona (užstodama Keistuti).

Krutine savo aš tavę pridengsiu

Nedūtosiu tavęs

Marė (per nevalią atitraukdama ją)

Traukkis!

Aldona.

Tu bedievel!

(dvarininkas su Bilgenu apsupa Keistutį, Vytautį ir Butrimą ir veda juos per didžiasias duris Aldona ištiesia rankas prie Keistučio).

O tėve mano!

Keistutis (atsigręždamas).

Aš laiminu tavę.

(Išeina visi, išskyrus Aldoną, Konradą ir Albaną).

Scena X.

Aldona, Konradas, Albanas.

Aldona (blaškosi ant kojų).

Kaip skauda! čia... čia...

(Griebiasi už širdies ir puola ant žemės. Konradas su Albanu prisilenkia prie jos).

Konradas (luktelėjęs, Albanui).

Žiūrėk! ji mirė!

Nės įtikėjo į galvažudystę,

Kuri teip aiški — jai perplėšė širdį

Nedėkingumas sunaus, širdį ilgo

Pargrauztą skausmo. Baisu atsimiuti,

Kad neišgirs jau išsiteisinimo

Tylumoj' kapo, bet sykiu su savim

Nešas paveikslą visų kruviniausia,

Prieš kurį savo akeles užmerkė.

(klunpdamas prie Aldonos).

Jaunystės sapne! likk sveikd aūt amžių!

Kruvins. meilužis paskutinį kartą,

Bučiuoja tavo išbalusį veidą.

(bučiauja Aldonai į kaktą).

Uždanga nusileidžia. Galas akto ketvirto.

Aktas penktas.

Scena parodo kalėjimo kelnorę Kreivos pilyje. Priešakinė scenos dalis taipus skliautas po žeme, pertvertas iš užpakalio trimis arkadomis, kurias sujungia grotos. Per grotas matyt užpakalis scenos, kalinio prieangis. Vidurinė arkada, atidaroma kaip vartai, sujungia prieangį su kelnorės priešakiu. Po karei iš priešakio scenos žemos durys veda į kitą kelnorę. Prie skliauto kabo ant retežio lemputė, neiškiai apšviečianti kalinį. Pakėlus uždangą, ant prieangio pasirodo Prora Bilgenas su raktais, paskui jį Kunonas, Konradas ir Albanas. Bilgenas atidarys grotinius vartus ir įveda kryžiokus ant priešakio scenos.

Scena I.

Bilgenas, Kunonas, Konradas ir Albanas.

Bilgenas (iveddamas).

Aš negalėjau priešintis jus valiai,
Tiktai žinokit, kad šičion jus leisdams,
Pareigą laužau.....

Konradas.

Nebijoki nieko.

Bilgenas.

Baisūs atsakymys.....

Kunonas.

Paklausęs, laimėjai

Mūsų malonę, kuri priglobs tavę

Kiekvieną kartą.

Bilgenas.

Jums ir pasiduodu.

Konradas (duodamas mašną su auksu).

Priimk tuotarpu rankpiningius šituos.

Bilgenas (imdamas).

Aš jums tarnausiu su duszia ir kunu.

Albanas.

Bet kur Keistutis?

Bilgenas (rodydamas kelnorę po kairei).

Kelnorėje šitoj

Ant šiaudų glėbio, ant žemės pakloto,

Kaip aržuols senas audros apgalėtas,

Per dienas guli, nejuda, negirdi.

Nė nesistengki, norėdams prašnekint,

Tyli, tarytam, užsimiršęs kalbą.

Nė ant savųjų akių neatkreipia —

Visai šėnelis pavirto į vaiką!

Konradas.

Nuvesk pas jį!

Bilgenas.

Ten teip tamsu, angšta,

Nešvaru bjauriai ir teip atsiduoda,
Kad jums sunku bus, ricieriai, jeiti.
Aš tai kas kita, pripratęs jau tokius.
Matyti daigtus; tai-gi viens nueisiu
Ir jį atvesiu.....

Kunonas.

Gerai.

Bilgenas.

Bukit kantrus,
Nės jį reik kalbint, kaipo mažą vaiką,
Arba ant rankų išnešt, jeigu purtos.
(išeina pro duris po kairei).

Scena II.

Kunonas, Konradas ir Albanas.

Kunonas.

Nereikalingas, kaip man rodos, trūsas
Dabar Keistutį iš kalinio gelbėt.
Kam mums toks senis?

Albanas.

Vis-gi pasiliko

Skambėjims vardo, kuris, sunaudotas
Gerai mus rankoj, gal pavirst į ginklą.

Kunonas.

Skambėjims tokis silpnyn visad eina,
Besilpstant žmogui. Kam tuščias skambėjims?

Konradas.

Ateitis ródys.

Kunonas.

Vienok bus nelengva

Išsiurbti senį, kuris ir pirmiau jug
Įrankiu tapti nesidavė niekad.

O jeigu syki šito užsimanėt,
Tai pabandykim.....

(Bilgenas grįžta, veddamas Keistutį, kuris duodasi vest
be nuovokos ir nežiurėdamas nė ant vieno iš esančiųjų.)

Scena III.

Kunonas, Konradas, Albanas, Bilgenas, Keistutis.

Bilgenas (Keistučiui).

Eik drąsiau, seneli,

Cia nieko pikto — tai svečių sulaukei,
Kurie nor tavę pamatyt — linksmiau bus.

Konradas (šaly).

Baisus paveikslas nelaimių, senatvės!

Kunonas (žiurėdamas į Keistutį).

Tai tikri griaučiai, kuriuos' perdėm tuščia.....
Smėkla tik žmogaus, kuri tuojau rodos
Pavirs į dulkes, vos ją palytėjus.....

Bilgenas (Keistučiui, traukdamas jį prie kryžiuokų).

Artyn, seneli!

Kunonas (Keistučiui).

Mes su kunigaikščiu

Pakalbėt norim. Argi nepažįsti
Mus kunigaikštį, Keistutį?

(Keistutis neparodo nė kokio gyvasties ženkle).

Bilgenas (Keistučiui).

Na, seni,

Atsakyk!

(atsikreipdamas ant kryžiuokų)

Matot — tyli tartum kelmas.

Kunonas (Keistučiui).

Velydami tau gero, čion atėjom.

Albanas.

Kaliniams žinot, užveizdos esybė
Uždaro burną.

Kunonas (Bilgenui).

Bilgene, išeiki. —

Ant pilies kiemo gali mus palaukti.
Duok raktus, patys duris užrakšim.

Bilgenas

(paduodamas raktus, kuriuos priima Konradas).

Tekit, išpildau visus jūsų norus.

(išeina pro grotas paskui per prieangį po tiesei)

Scena IV.

Kunonas, Konradas, Albanas, Keistutis.

Kunonas (Keistučiui).

O kunigaikšti, matait tavę šiteip,
Sirdį mums skauda. Brolevaikis tavo
Galvažudystę baisią yr' padaręs.
Dabar jug galim laisvai pakalbėti —
Bilgens išėjo.

Albanas.

Ar tu mus pažįsti?

(Keistutis vis nesijudina.)

Kunonas.

Mes tik bičuliai tavo. Norim gelbėt
Tavę nelaimėj'.....

(matydamas, kad nė veidas Keistučio nesujudėjo,
Albanui)

Nejuda tas žmogus,

Sustingęs stovi, anė akių mirksniu
Nerodo jausmo.

Albanas (Kunonui).

O gal nesupranta.

Kunonas.

Greičiau puikybjėj' savo užsikirto.

Albanas.

Reikia aiškiau jam pasakyt, ko norim.

Kunonas (Keistučiui).

Jug da ne visas dingio, kunigaikšti,
Tai-gi nebuki nebyliu be žado.

Mes sugražisim liuosybę, karuną,
Istrauksim tavę iš grabo, kur saulės
Veltui daįraisi, duosim rankon ginklą
Ir, kokią nori, pagiežą prirengsim.
(veltui palukėjęs atsakymo arba judėjimo Keistučio)
Tyli? tau rodos, kad tavę vilioją?
Ziurėki, durys atdaros — ir tavę
Po sparnu savo pridengę, išvesim
Iš skylės šitos. Laisvas tada busi.
Ką sakai, seni? Ar butinai nori
Prapulti šičia? Nenori atkersint?
Ir apgalėjęs didžiavyriu tapti?

(luktelėjęs, nekantriai)

Na, atsakyk-gi! Nės paliksiu tavę
Tavo likimui; netekęs kantrybės.
Tyli? Tai nori negarbėj' baigt amžį?

Konradas (išsėdamas į pryšakį Kunono ir Albano,
prisiartinamas prie Keistučio).

O, neatstunk tu, kuriuos vedė šičion
Gera širdis vien. Tikėk jiems, Keistuti!

(Keistutis pakelia galvą, apžvelgdamas Konradą, lyg
norėdamas prakalbėt, bet vėl susistingsta po senovei.)

Kunonas (Albanui).

Akmuo ant galo akims prakalbėjo,
Ant valandėlės jame plykstelėjo
Lyg žmogaus jausmas.

Albanas (Kunonui).

Eiva! tegul liekā
Vienudu, Konradas įstabią galybę
Ant jojo turi.

Kunonas.

Gerai, gali likti,

(Kunonas išeina su Albanu pro grotinius vartus,
o paskui per prieangį po tiesei.)

Scėna V.

Konradas ir Keistutis.

Konradas (apsidairęs paskui išeinančius).

Juodu išėjo. Prie tavęs aš vienas,
Kęsdams teip sunkiai, kad krutinė plyšta —
Apie dienas tas aš kapuos sapnuosiu,
Jei tik bus sapnas mano dvasiai galims.
Tu nežinai, kaip baisiai manę slėgia
Tavo tylėjim's nepermeldžiams, kokius
Drebulius myrio siuncia tavo akys
Ramios, o šaltos, sustingusios. Velyk
Perkėsti viską, ne kaip matyt tokią
Tylinčią tavo užšalusią kančią.
Jei turi tiesą neapkęsti manę,
Tai duok išgirsti norint. prakeikimą
Iš tavo lūpų! Nebuk lyg negyvas,
Tik rustus stoki, kaip milžinų vadas,
Ir mesk į manę žaibus akių tavo,
Prakeikk! tik duoki išgirst vieną žodį!
(Palukęs) Nieko? ar nieko netarsi? Ir šitai
Perkęsiu — duok tik man tu savo ranką.

Ir bėgk su manim nuo kapinių šitų
Ant šviesios saulės — nės mirtis tikra čia
Graudena. Bėgkim!

(luktelėjęs)

A! vėl išdavimo

Bijai? nužmiršęs, kad patariau tavę
Kalinin mesti Tikėk mano žodžiui!
Aš tau prisiekiu, kad nišdaviau tavęs,
O budu tokiu norėjau atkreipti
Tik marų smugi, kurs tau prirengts buvo.

(palukėjęs)

Neini? Tyli vis? Permainyk man širdį,
Kad jijė teip-gi kaip akmuo tylėtu

(luktelėjęs, užsikarštinęs ir pasiduodamas)

O ne! turiu aš išgelbėti tavę —
Šalyn rytojus! ir apsimetimas!
Ižadus laužau

(klaupdamas prieš Keistutį)

Tėve! sunus tavo

Ant kelių meldžia, kad duotumės gelbėt

Keistutis.

Ar sunus? Kokis? Turėjau jug vieną.
Tą apraudojau ir senei užmiršęs,
Nės jis — tai mano nelaimė ir kirminis.
Norint paskui aš atminiau išsykio,
Su keno veidu kryžiuokų gyvatė —
Akis užmerkiau tyčia ir, pažinęs
Tik išdaviką, nepažinau sunų.
Mano sunus jau nuo senei negyvas.
(Toliaus bus.)

Principas nubaudimo pagal dorišką pamata.

(Užbaiga.)

Klaidingumą doktrinos atkersėjimo pabraukia tas faktas, jog, išmetus nedaug atsitikimų, ši doktrina ne turi jokio ryšio su gyvuojančiais kriminališkais zokanais. Regėtinas jos sunaudojimas tik vienas: myris uz nužudymą. Tai-gi psėudofilozofiški argumentai apginant šią doktriną, — įturą kurių išaiškinome augsčiau, — pridera tik šiam vienutėliui atsitikimui, — bloga dirva dėl principo, jieskančio visotino pripažinimo. Gudijoje, kurioje bausme myrių užlaikyta tik už nekurius politiskus peržengimus, nėra net ir šios vienutėlės sątaikos; kokią sutarpą galima rasti, duokime, terp tėvžudystės ir visaamžinės katorgos, ar terp užmušėjystės su geidulingu ir 12-mėtinės katorgos? Geresnį pergalejimą šios doktrinos galima rasti tame, jog plačiausią vartojimą ši doktrina randa zokandavystėse nekurių puslaukių žmonių, arba zokanosė barbariškų laikų, kame už sužeidimą, kaltasis turėjo laukti tokio pat sužeidimo; už smarkias kalbas atpjaudavo liežuvį ir tt. Principas, kurio sunaudojimas nesivienija su au-

gančiu laipsniu kultūros ir pirmžingystės — yra paniekintas. Paskutiniame laike doktrina panaujinimo tiesų su pagelba lygio atkeršijimo rasdavo apginėjus daugiau tarp abstraktiškų filozofų, negu tarp teisininkų. Šie antrieji reikalauja, idant sunkesnis, palyginant su kitu, peržengimas butų ir sunkiau nubaudytas, idant tokiu būdu butų škaile (scala) nubaudimų, atsakanti škailei peržengimu. Tuo tarpu apačia ir viršunė bausmių škaile lieka neaprobežiuotos, ir tokiu būdu charakteris visų bausmių gali būti kokiu-nors nežmoniškai smarkiu ir, atpenė, itin minkštu. Škaile nubaudimų viešpatavo ir tose zokanodavystėse, kur už visus ar gangreit už visus paprastus peržengimus turėjo atmokėti pinigais; už didesnį peržengimą mokėdavo didesnę štopą; už užmušimą vyro daugiau, negu už moteris ir tt. Iš antros pusės, ten, kur už vagystę kardavo, už didesnį peržengimą baudavo myriu su įvairiais pasmarkinimais myria. Čia, žinoma nedora smarkybė nubaudimų, bet ne paeilumas. Dėl mūsų kriminališkoje tiesoje svarbi tendencija užlaikymo, kiek galėtina, smarkių nubaudimų; neradus gana standžios pagrindės pseudo-racionališkame principo „atgantos tiesos“, ši tendencija ieško empiriško paspirio principo „pagandinimo“. Teisybė, šis motyvas visuomet buvo surištas su principu atkeršijimo. Negalima sakyti, idant šis principas butų gana teisingas ant dirvos utilitariškai-empiriškos. Nors baimė yra vienu iš svarbių motyvų žmogaus prigimimo, bet ji ne viešpatuoja jame beperskyrei. Labiau ir labiau auganti skaitlia savžudystės rodo, jog myris nebaisus dėl daugelių. Ilgas uždarymas skirmai, ar katorga, gal but baisesni, bet šie įrankiai nesuteikia akyvos gandinančios veikmės. Aš praleisiu šią ir kitas visiems žinomas ginčias prieš teoriją pagandinimo kaip-tai: nurodymus ant peržengėjaus vilties-išsiskuti nuo bylės, išsprukti nuo nubaudimo teipo-gi faktą, jog daugumas peržengimų įvyksta per įplaukį kokio nors geidulio, nutildančio balsą sąžinės. Apie reliatyvišką svarbumą visų šitų nuomanių galima tik ginčytis. Galutinai sugrusta teorija pagandinimo ant doriškos dirvos; pirma, principališkai: — savo priešingumu pirmųjų dorus pamatui, antra — faktiškai, — tame dalyke, jog šis priešingumas priveržia sąjautėjus pagandinimo būti nenuosekleis ir vis daugiau ir daugiau užsižadėti, iš priežasties doriškų motyvų, tikriausių ir aiškiausių reikalavimų teorijos. Doriškas principas garsina, kaip žinoma, jog žmonystė turi būti guodojama kiekvienoje ypatoje, ir sektinai negalima ką nors paversti

į įrankį keno nors naudos. Bet pagal teoriją pagandinimo peržengėjus stojosi, tik įrankiu dėl pagandos kitų ir užlaikymo nepaujojinimo visuomenės. Kriminališkame zokane gali įsikunyti pažiūra palaimos peržengėjaus, kaip tai: pašalinti jį nuo peržengimo baimė nubaudimo, bet peržengimui įvykus, šis motyvas plysta, kaip burbulai ant vandens ir nusaustas peržengėjas lieka, pagal šią pažiūrą, tik įrankiui dėl pagandinimo kitų, t. y. dėl nuošalinių siekių, kas tiesei nedora. Faktiškai teorija pagandinimo prastojo savo ateitę nuo to laiko, kaip visose apšviestose ir pusėfinali apšviestose šalyse atmainyti spiciavojimai ir kvalifikuotas baudimas myriu. Dėlko-gi užstojėjei pagandinimo atsisakė nuo tikrų, įveikinių įrankių pagrasinimo? Reikia pripažinti, jog dėlto, nės jį rado šius įrankius nedorais, priešingais jausmams gaileščio ir žmoniškumo. Jei teip, tai pagandinimas, kaip principas nubaudimo, sumuštus galutinai. Viena iš dviejų: ar siekiu bausmės yra pagandinimas — ir tuomet reikia iversti spiciavojimus ir kvalifikuoti myri, kaip smarkiausius įrankius; ar charakteris nubaudimo parengtas doriškui principui, ir tuomet reikia visiskai atsisakyti nuo pagandinimo, kaipo nedoro motyvo.

V.

Tas faktas, dabartinėse kriminališkose zokandarystėse prazuvo baisesni kelei atkeršijimo ir pagandinimo, — prazuvo tai-gi tas, kas rōds yra liogiškiausiu, pagal šią pirmą pažiūrą, o pagal antrą — naudingiausiu; vienas tas faktas aiškei parodo, jog kita doros pažiūra prašvito šiuose dalykuose ir užkariavo sau ateitę. Vis-gi europiškose, penitenciariskose sistemose liko dar daug nereikalingo gvoltavojimo ir kankinimo, kaipo sutrunėjusių, nuyvenusių savo amžių principų atkeršijimo ir pagandinimo. Teip išrodo: nubaudimas myriu, nors likęs be pagrindės, kurio vis-gi nenor āpleisti, toliau — atėmimas ant visados luosybės, katorga, išsiuntimas į tolymiausius kraštus su blogiausiomis išlygomis gyvenimo ir tt. Ant galo, subrazda doriškas jausmas: persimaino pirmjaisia neapykanta link peržengėjaus. Sąjauta nuskriaustui, ar nukentėjusiu ir balsas sąžinės — apginti jį, sukelia mūs prieš kaltininką; kadangi visa bendrystė, daug stipresnė, negu peržengėjas, puolė ant jo, jau neb'ginkluotė, su vanago įnirtimu, trėmė jį su kumščiais, kaip gyvuolį, į tamsias kalines, tai peržengėjas stojosi jau labiau nuskriaustu ir vertas mūsų sąjautimo. Juridiskas saprotavimas, drauge ir praktika visai išsižadėjo tik „paeilio įkėnyjimo“ principų atkeršijimo ir pagandinimo ir viešpatuojanti

kultūrišķuose šalyse sistēme nubaudimų suteikia tik kompromisą tarp šių principų iš vienos pusės ir teisingumo iš kitos. Iš tikro, mes randame čia tikrai liekanas senovinio žvėriškumo daug-maž švelnesniuose rubuose, ir nė jokio ryšio, nė jokios vienybės. Ant dirvos šio kompromiso negal būti išrištas svarbiausias dėl doriškos jausmės klausimas: ar peržengėjus prastoja aktu peržengimo savo žmoniškas tiesas, ar ne? Jei ne, tai kaip-gi galima atimti nuo jo išlygą abelnos tiesos — gyvenimą? Prastojus peržengėjui visotinas tiesas, kam-gi reikalingos visos tos juridiskos ceremonijos su ypatomis be tiesų? Empiriškai ši dilema atitolinta tuomi, jog tarp peržengimų yra skirtumas, nės per vienus peržengėjus prastoja žmogiškas tiesas, per kitas jo tiesos tampa sumažintomis daugiau ar mažiau. Ne vien principas ir miėra šių aprubežiavimų lieka ne aiškeis ir permainingais, bet ir pati skirtuma tarp abiejų kilmių peržengimo stojosi savotiška ir nevienoda pagal laiką ir vietą. Reges reiktų, idant toks svarbus faktas, kaip ištrėmimas žmogaus iš šavistovinės ir su visomis tiesomis ypatos į pastumdėį dėl nubaudimo siekių, paeitu tikrai nuo kokio nors objektyviško priežaščio. Pasirodo, jog viename krašte — idant pavirsti iš ypatos į daigtą, užmušęs paprastu budu, kitame — su sunkinančiais daigtais ir tt.

Toks labai švankus padėjimas šio svarbo klausymo, toks lengvas ir greitas paniekinimas žmogaus gyvenimo, gimdo kartą kitų karštų moralistų, kurie, bredant į kitokią klaidę, niekina pačią idėją nubaudimo plačiausioje prasmėje, t. y. kaipo réališką prieštaravimą peržengimui. Pagal šią doktriną joks priveržimas ir gvoltavojimas kiekvieno prasikaltusio neturi but daleistas, tai-gi peržengėjų reikia numaldyti vien tik atkalbėjimu. Nuopelna šios doktrinos — čystamas jos doriško geidavime, netikimas — išsireiškia tame, jog geidavimas netampā įkunytu paženklintu budu. Šis principas pasyviškumo link peržengtojaus, paniekinęs kiekvieną prispyrimą abelnai, išbraukia ne tik įrankius atkaršyjiimo ir pagandinimo, bet ir-gi įrankius contraantpuolimo. Viešpasystė, pagal šią nuomonę, neturi tiesos uždaryti ant trumpiausio laiko galvažudį, nors butų aišku, jog jis atkartos piktadėjystę. Teip-gi nedaleistina — idant kiekviena ypata su pagelba rankos sustapdytu piktadėį užklupusį ant savo aukos, galima tik prakalbėti prie jo žodžiais atniekinimo. Bet žinoma, jog ant žmonių paleistuvių, išaugusių tarp piktadėjystės, žodis protiško pertikrinimo daro geistiną įplaukį labai retai. Pripažinti savo žodį, kapo galingą įveikėjų

labai saudinkčėi, o užsiganėdinti savo žodžių be vilties pasisekimo, kuomet kirvis kaba ant galvos artymo, — itin nežmonišku. Skriaudžiamasis turi tiesą reikalauti galėtinos pagelbos nuo musų, bet ne vien tik žodžiais, nės toks užstojimas gal likti kartais gana žvėrišku; teipo-gi ir skriaudikas laukia nuo musų pagelbos, idant jį išgelbėti nuo darbo, kurs dėl jo didesnė nelaimė, kaip dėl nukentėjusio; tik nustabdęs jo veikimą galima su ramia sąžine atkalbinėdinti jį. Išvydęs ranką piktadėį ant galvos aukos, aš sugriebiu ją. Ar tai nedotas gvoltavojimas? Gvoltavojimas tai gvoltavojimas, bet jis sąžiniškai reikalingas, kaipo turis šaltiniu doros principą. Sulaikęs žmogų nuo žmogžudystės, aš darbais pripažystu jame žmogaus vertybę, kuri butų išnykus, lyg burbulas, išsipildžius jo užmąniumi. Dėvina nuomonė, jog pats aktas gvoltavojimo, t. y. dasilietimas romenų mano rankos prie romenų žmogžudžio išreiškia ką-nors nedorišką: teip manant, tai nedoru yra — ištraukti skėstanti, nės čia ir-gi reikia sunaudoti romenų spēką; suteikus nekurus sopulius gelbamjam. Pripažinus pagirtinu ir doriškai-reikalingu ištraukti skėstantį iš vandenio, nors jis priešintus tam, reikia pripažinti dar doriškesniu — sulaikymą aukos, užturėjus peržengėją, nors darbas neapseitu be nubrozimų, pamėlynavimų, žaidžių. Bet, jei aš, suturent piktadėį, nenorom suteiksiu jam sunkias žaides ir gal myrį? Tai butų dėl manės didelė nelaimė, aš stengčiaus darbais gailėsčiu atsipirkti nuo šios nuodėmės, bet vis-gi užmušti žmogų piktadėjų nenorom — mažesnė nuodėmė, negu nesulaikyti apsvarstyta iš anksto žmogžudystę. Vienas iš dviejų. Ar sulaikytas per mus piktadėjas dar neprastojo žmogiškų jausmų ir tuomet jis, žinoma, bus dėkingas, idant jį išgelbėjo nuo nuodėmės — ne mažiau dėkingas, kaip skėstas už tą, jog jį ištraukėme, ir tokiu budu gvoltavojimas, kurį jis perkentėjo, stojosi pagal jo dvasišką sąjautą, ir tiesa jo nėkiek neužgauta „Volentanon fit injuria.“ Ar peržengėjas teip toli įbridęs į gyvuliškumą, jog visus kaltina, esu jam periškadyjęs nužudyti auką, — tai-gi kreipties prie žmogaus šio padėjimo su žodžiais numaldymo — yra augščiausiu laipsniu absurdo, — vis-tiek, kaip kalbėti mirtinai — girtam apie naudą blai-vystės, vieton idant jį apipilti šaltu vandeniu.

Pripažinti patį faktą sunaudojimo raumeninių spēkų — nedoru ir blogu, reikėtu ne daleisti sunaudojimo šio blogo įrankio, nors ir puikiausiuose dalikuose, nės kiteip išrodytų, kaip jezuitai kalba, jog siekis teisina įrankius, kas galutinai paniekintas per dorą.

Priestarauti pikėiui pikėiu nedaleistina ir ne-
naudinga; ne užkėsti piktadėjaus už jo pik-
tadėjystę ir kerėyti jam — tai nedoras vai-
kiškumas. Bet sulaikus piktadėji nuo per-
žengimo be neužkamos, dėl jo paties naudos,
— kame čia piktadėjysta? Kadangi romenų
spėkose nėra nieko blogo. Kadangi romenų
spėkose nėra nieko blogo, tai doras ar nedo-
ras charakteris jų pritaikinimo slepstase kiek-
viename atsitikime ypotos norose ir branduoli
dalykų, protingai pritaikintą ant naudos ar-
tymo, doriškos ir kuniškos, romenų spēka —
geras įrankis, ir toks jo sunaudojimas visai
ne užgintas, bet lieptinas doros principų. Čia
pasleptas, gal bus, gilas, bet gana aiškus
rubežis tarp doro ir nedoro pritaikinimo ku-
niško priveržim. Visas dalykas tame: kovo-
jant su piktadėjystę, kaip aš žiūriu ant pik-
tadėjaus? Ar aš prijaučiu jo gerovei? Jei
prijaučiu, tai mano gvoitiškume nėra nieko
nedoro, nei jokių elementų atkerėjimo ir
kankinimo; šis gvoitiškumas ne apeitina iš-
lyga mano pagalbos link jo, visai kaip chi-
rurgiška operacija, arba uždarymas staigaus
bepročio. Doros principas uždraudžia tik
daryti žmogų įrankiu nuošalinių dalykų (t. y.
nė sukergtų savyje su jo loena gerove) tai-gi,
jei aš, atitolinant peržengimą, žiūriu ant per-
žengėjaus, kaip įrankio dėl apgynimo ir už-
ganėdinimo nuskriaustosios ypotos ar bend-
drystės, tai aš darau nedorą žingsnį, nors
mano patraukime butų griniausis gailėstis link
nuskriaustojo ir nuosirdis rupestis apie viso-
tiną nepavojingumą. Pagal dorą pažiūrą to
ne pakanka, reikia gailėti abiejų; einant tei-
singai tokiu keliu, kovojant nuosirdžiai už
abelnų jų gerovę, aš išgirsiu balsą sąžinės ir
proto, kokiam pavidale ir kokioje miėroje
sunaudoti kunišką prispėrimą. Doriškumą
principų galiutinai išriša sąžinė, ir aš vėlyju
kiekvienam kreiptiesi pas savo dvasišką balsą:
kokiam iš dviejų atsitikimų mus labiau nie-
kina sąžinė, — tame, kaip mes galėdami nu-
stabdyti piktadėjų, praėjome pro šalę, ar tame,
kaip mes tikrai prašalinome piktadėjystę,
nors ištikus kuniškoms žaidžėms? Kiekvienas
supranta, jog tobuliškoje bendrystėje ne tur'
buti nei jokio prispėrimo; bet šis tobulišku-
kumas turi būt pasiektas, tai-gi visai aišku,
— jog duoti bjaufiems ir bepročiams galią
naikinti normališkus žmonius — labai pavoj-
ingas žingsnis dėl išsitobulinimo bendrystės.
Reges visai nesuprantama, kaip galėtu žmo-
nis augėto proto, su stipru dorišku charak-
teriu, ginti šią teip svirliuojenčią doktriną.
Bet dalykas tame, kaip aš suprantu, jog tikra
jos papėde, ne étikos gilumoje, bet mistikoje.
Dručiausia mintis čia ta: kas išrodo mus

blogu, gal buti visai ne blogu. Dievas ge-
riau už mus žino teisingą rysį tarp atsitikimų
ir gali išversti į gerą; mes-gi galime žinoti
ir apsvarstyti tikrai savo vidaus slapsnas,
bet ne objektyvišką svarbumą ir pasekmes
savo ir svetimų veikimų. Reikia pripažinti,
jog dėl tikančio žmogaus ši pažiūra labai
išvedžiotina, bet sklidina apgavimų. Teisin-
gume kiekvienos pažiūros persitikriname tuomi,
ar galima ją liogiškai sunaudoti iki galui,
ne įpuolus į prieštarą ir absurdus. Šio per-
kratimo ne išuria paženklinta pažiūra. Jei
mano nežinia visų objektyviškų pasekmų mano
ir svetimų veikalų butų ganėtinai parėma pa-
sipėrinimui į bedarbystę, tai ne reiktu man
priesintėsi ir savo geiduliams ir blogams
patraukimams. Kas gal žinoti, kokius šau-
nius vaisius išgaus Dievą apveizda iš keno-
nors girtuoklystės ir tt.

Jonas, daleiskim, užsiturėjo ir nenuėjo į
karčiamą; bet nuėjus į karčiamą, atgal keliau-
damas jis butų atradęs pusėtinai sušalusį šu-
nyti, pakeles ir susildęs; šis šunytis suaugęs,
butų išgelbėjęs skėstančia upėje mergaitę,
kuri but gimdus didžiuną galvočių; dabar-gi,
šunytis sušalo, mergaitė nuskendo, didžiunas
liko ant amžių ne gimęs. — Jurgis pikėiurna
norėjo sušveisti veidan savo pažystamui, bet
pamislyjo, jog tai negerai ir susiturėjo; ne
susiturėjęs jam, užgautasis but sunaudojęs šį
atsitikimą, idant pakreipti jam kitą ausę,
kuome but sūjudinęs širdį užgaviko — ant
didesnės garbės geradėjystei; kadangi dabar
jų ginčios neturėjo jokių pasekmių. Dok-
trina, kurios devizu yra „panėkinimas prieš-
taravimo darbais piktadėjystei ir apgynimo
ranką artymo“ perimta visa ant tokių pliauš-
kimų. Vitolis išgelbėjo žmogų nuo prapulties,
atėmus ginklus nuo plesiko, ant jo užklupusio;
bet paskui išgelbėtasis tapo baisiausiu pik-
tadėju, blogesniu, negu tas plesikas — tai-gi
but buvę geriau ne gelbėti jo. Bet jog tas-
pats galėjo atsitikti, jei vietoj plesiko, auką
butų užklupęs pasiutęs vilkas — ką-gi? A.
nieko ne reikia apginti nuo laukinių žvėrių?
Dar daugiau, gelbent man ką nors laike gaisro,
patvinio — lengvei gali stoti, jog išgelbė-
tieji taps neišpasakytai nelaimingais, pavirs
į baises paleistuvius, — tegul veliok butų
sudegę, ar prigerę, tai-gi ar mes ne turime
padėti žmogui kiekvienoje nelaimėje? Bet
gelbėti artymą, tai pirmiausias doros reikala-
vimas ir atmetus pareigą meilės link žmo-
gaus, nės šiuo jausmu sutverti darbai gali
suteikti nežinomą mus blogą pasekmę dėl
ko-gi šią pažiūrą ne išbraukti mus iš surašo
pareigų teipo-gi užsilaikymą ir kitus, nės ir
pastumti mus gal' į darbus vaisei, kurių gal'

buti nepagirtinai, kaip augščiau paženklinta. Kadangi ne retai pavirsta blogas į gerą; advernei, geras kuomet virsta į blogą. Ir teip ar ne geriau jau tiesei platinti piktą, idant sulaukti daugiau gero? Mus laime, jog ši pažiūra pati savę nuverčia; eilia nežinomų pasekmių tęsesi toliau, negu mes matome. Jonas, daleiskime sutrukde gimimą didžiuno, — iš kur mes žinome, ar šis didžiunas ne būtų suteikęs didelių nelaimių žmonijai, ir tokiu budu gal gerai, jam ne gimus, ir Jonas puikui padaro, palikęs namie. Teip-gi mes ne žinome, kokius vaisius suteiktų geradėjyste atsitikime su Jurgiu, galetina, jog ši augšširdystė pereitu į dvasišką puikybę, blogesnę už visą nudėmes; tai-gi gerai padare Jurgis, numaldęs savo piktumą. Abelnai mes galim spēkauti ir šaip ir teip, ne žinant nieko galutinai. Ne žinant, kokius vaisius atneš mūsų darbai mes dar ne galime sakyti; jog turime užsilaikyti nuo kiekvieno žingsnio; toks nusprendimas būtų teisingas, žinant, jog vaisei bus neatsakančeis geidavimui, kadangi jie gali stoti ir blogais, ir geistinais, tai čia vienokia papėde (tikriau — vienodas stokavimas papėdzių) dėl darbavimose, ar dėl lukeščio, t. y. pagal šią pažiūrą mes ne žinome, kas dėl mus geriau: darbuotėsi ar sėdėti, sudėjus rankas; tai-gi visas šis mastymas apie nuosalinės pasekmes mūsų darbų ne gali suteikti dėl mus pratiško svarbumo. Ir teip, mūsų darbai ir užsilaikimai nuo darbavimosi turi atsiremti, visai ne ant mastymu apie galėtinās, bet mums visai ne žinomos nuosalinės pasekmes, bet ant patrankimų, kurių šaltiniu yra doras principas. Tas ne prieštarauja ne tik etiškai, bet ir mistiškai pažiūrai. Aiškinant viską Dievo noru, turime pripažinti, jog žmogus turi, žinoma, ne be žinios Dievystės protą ir sąžinę, kurie pakraipia jį ant darbų dėl tikros gerovės, ne žiurent ant jokių nuosalinių pasekmių. Tikent į Dievą, turiu tikėti, jog Jis nedaleis, idant keno nors darbai pagal protą ir sąžinę, suteiktu galutinai blogus vaisius. Pripažinus, jog pasigerti negražu ir papeiktina dėl žmogaus vertybės, sąžinė man užgins mastyti — ar aš negalėčiau, pasigėręs, ką nors gero padaryti. Teipat, sulaikęs nuoširdzei plėšiką nuo žmogždystės, aš negaliu pradėt manyti, ar iš to nebus ko blogo, gal reikėjo verčiau nesikišti. Kaip dėka protui ir sąžinei, aš tvirtai jaučiu, jog paleistuvystės — girtuoklystė ir svetimoteriavimas — savyje papeiktini ir reikia tolintėsi nuo jų, su pagelba to pačio proto ir sąžinės aš žinau, jog vesti, šelpti artymus, ginti jėdos nuo gamtos stichijų, laukinių gyvulių, nuo piktų ir bepročių žmonių — pagirtina.

Tai-gi išgelbėjusi žmogžudį nuo nuodėmes, ištraukiant peilį iš jo rankos, o jo auką nuo myrio, ypata taps visuomet išteisinta per savo sąžinę, kaipo išpildusi doros prisakimą: padėki visiems, ant kiek išsigali.

VI.

Nubaudimas, anot pagandinimo kerštas (paveikslą kurio, regėme nubaudime miriu), negal būti išteisintas pagal doros pažiūrą, nės jis nepripažįsta peržengėjuje žmogaus, atima nuo jo tiesą link doriško atgijimo ir paverčia jį į kęstantį įrankį svetimo nepaojingumo. Teipo-pat negal būti išteisintu pasiviškumas link peržengėjystės, nės čia panaikinta tiesa nuskriaustuųjų — laukti pagelbos ir apleistas parupinimas visuomėnei nepaojingo gyvenimo. Doros principas reikalauja reališko prieštaravimo peržengimams ir aiškina šį prieštaravimą (arba nubaudimą plačioje prasmėje šio žodžio, priešingą prasmei keršto), kaip įrankį darbingos žmonneilės pagal zokaną ir privertimą aprubežiuojantį išsireikškimus piktos valios ne tik dėl nepaojingumo visuomenės ir jos sąnarių, bet ir-gi neatbutinai dėl interesų pačio peržengėjaus. Tokiu budu, nubaudimas, pagal tikrą prasmę, yra daugšalingu, bet jo įvairios šalis vienodai aprupintos visotinu doriškų principu žmonneilės link nuskriaustojo, teip-gi link skriaudiko. Nuskriaustasis turi tiesą ant apgynimo ir, pagal galėtinumą, ant užgano-padarimo; visuomenę turi tiesą link nepaojingumo; peržengėjus turi tiesą laukti pertikrinimo ir įkalbėjimo. Prieštaravimas peržengimui, pagal doros pažinrą, turi įkunyti, ar, mažiausia, turi but surištas su noru — ligo įkunyjimo šių tiesų. Dėl apgynimo ypatų, nepaojingumo bendrystės ir tolesnio labo pačio peržengėjaus reikalautina, idant peržengėjui atimti liuosybę. Aikvotojus pagal teisingumą, dėl interesų jo artymų ir giminių, prastoja tiesą — suvartoti savo gerovę; jo teisingiau ir reikalingiau atimti nuo žmogžudžio ant nekurio laiko tiesą liuosybės. Dėl pačio peržengėjaus prastojimas tiesos ypac svarbos, kaipo galas viešpatavimo peržengimo valios, kaipo pirmas paraginimas nusimaldyti ir apsimislyti. Dabartinėme laikę ateitę peržengėjaus galutinai nusprendžia teisdaris, kuris ne tik išaiškina jo kaltę, bet ir paskiria nubaudimą. Bet su paeiliu išmetimu iš kriminališkos tiesdavystės motyvų atkeršijimo ir pagandinimo, turi žuti ir nuomane apie nubaudimą prasmėje „iš anksto aprupintos ir paženklintos mieros“. Pasekmės peržengimo dėl peržengėjaus turi but surištos gamtišku ir dvasišku rėšiu su jo tikra savistovyste. Teisdaris, radęs faktą kaltybės, turi paskui išaiškinti jos kiltę, laipsnį atsakimo peržengė-

jaus ir jo tolesnio pajingumo dėl visuomenės, t. y. turi, kaip gydytojus, padaryti diagnozą ir prognozą doriskos ligos, bet parašyti galutinai budą ir ilgumą gydymo — visai priešinga sveikam protui. Budas ir įrankiai gydymo mainose su permainingomis ligomis, tai-gi teisdarys turėtų vesti dalykus teisdarystės su pagalba penitenciariskų įrenginių, kuriuose busta peržengėjus.

VII.

Seniau su dvasiškais ligoniais apsieidavo kaip su gyvuoleis, prirakindavo juos prie saito, mušdavo lazdomis ir tt. Simtas metų atgal (dar paskiau) šie apsieidimai buvo paprastais; dabar juos primena su baime. Kadangi pirmuolystė auga vis drutintai, gal but, ir mes sulauksime laiką, kada ant dabartinių katorgų ir kalinių žiūrės taip pat, kaip dabar visi žiūria ant senobinių psichiatrinių įrenginių su geležinėmis kletkomis dėl ligonių. Dabartinė penitenciariska sistema dar drutai surišta su senobiniu supratimu apie nubaudimą, kaip kaikinimą, nors spindulei pirmuolystės jau tvykso. Pagal teisingą prasmę apie nubaudimą, jo pirma užduotė — ne kuniškas kaikinimas peržengėjų, bet jo doriskas atgijimas. Ši idėja jau senai pripažinta nekureis rašėjais (ypač teoliogais, per-pus protininkais ir tik nedaugelių juristų) sutiko smarkius antpuoldinėjimus dviejopo budo: nuo šalės juristų ir nuo šalės antropologų tulos mokslinycios. Tiesininkai sako, jog atitaisyti peržengėjų vis tiek, kaip įsisprauti į vidaus viešpatystę, ir valdžia ir bendrystė neturi ant to tiesos. Bet čia yra du kabliu. Pirma užduotė dvasiško išgydinimo peržengėjų visai ne vienintelis atsitikimas reikalautino ir vaisingo įplaukio bendrystės (ar viešpatystės) ant jo sąnarių. Paniekinus tokį įplaukį iš principo, kaip įsibrukimą į svetimą viešpatystę, turėsime atsisakyti nuo bendriško mokymo vaikų, gydymo išėjusių iš proto bendriškuose ligonbučiuose ir tt. Kur čia įsibrukimas į svetimo tvartus? Peržengėjus aktu peržengimo išdraskė, sulaužė savo doriską viešpatystę ir laukia pagalbos, idant atnaujinti savo padėjimą. Ypač dyvina šiame antpuoldinėjime, jog pripažystame tiesą bendrystės — įmesti peržengėjų į išligas paleistuvystes (puikiausis jų paveikslas — kalinės ir katorga), ką pripažysta ir tiesininkai, bet tiesą bendrystės, — suteikti dėl peržengėjų išligas dorisko atgijimo, jie atmeta. Antras antpuoldinėjimas tame, jog atitaisinimą antropologai supranta kaip užmezgimą iš šalės gatavų doriskų rodyklių. Žinoma, dėl peržengėjų nuosalinis įplaukis turi tik parupinti dėl žmogaus labiau atsakančias pasitaisinimui išligas, padėti jam

ir prilaikyti jį šiame doros procese. Antpuoldinėjimas antropologų parimtas ant tuomonės prigimimo blogų linkmių ir per tai jų užkietėjimo. Jog yra įpėdiški peržengėjei ir peržengėjei pagal prigimimą — tai teisybė; jog tarp jų yra užkietėjusi — su ūku prieštarauti; bet garsinti, jog visi, ar daugumas neatitaisami — labai dusiai ir neišturia kritikos. Pripažinus, jog iš kruvos peržengėjų tik keletas neatitaisamų, negalima įspėti, ar peržengėjus A. prigulia prie jų, ar ne, tai-gi reikalinga visus apstatyti išligomis, labiau atsakančiomis dėl galėtino atsitaisinimo. Suprantamas dalykas, jog sunaudojimas paženklinto principo surištas su didele permaina pažiūrų ant dang ko, dar vis garsinamo kriminališkais peržengimais, ir-gi pranašauja apie svarbias perdirbas teisdavystėje ir penitenciariskuose įrengiuose. Šie paskutinei sulaukė reformų pagal paaikšintą pažiūrą, kuomi sudrutintas jo teisingumas. Visuomenės apveizda peržengėjų, pavesta kompetentoms ypatoms dėl jo išgalėtino atitaisinimo. — Štai vienintelė prasmė „nubaudimo“, arba geistinio prieštaravimo peržengimui, pagirta doros principų.

Borisove, Pauguikštis.

Tėvynės varpai.

Ivinskio „Ajtvaras“. Klingenbergo atvirumas.
Apučetino malonė.

Tarp likusių Ivinskio rankraščių randame antgalvinę dalį užmanyto laikraščio. Štai kaip jis išrodo:

Ajtvaras.

Nr. 1. Vilnius. 1. Sausia 1857 metu.

Metaj 1.

Košanas numeras iszeina Prejkis už wisa meta Ru-Subatos dienomis. Gal isz- blus 1. Ant balta popie-raszdintė kožnoje Pá- riaus Rublus 1 ir 50 kap. wiet. paeztoje mokant Uz pusi meta 60 kap. Ant isz kalna parodita prejki. gioresnia popieriaus 90 k.

Rankraščio yra tiktai, vienas dvylinkas lakstas paprastos rašomos popieros ir jame da neužbaigtas įžanginis straipsnis: *Kuomi buwa ir kuomi žad butie Ajtvaras.*

Kad butų tas laikraštis pasirodęs spaudoje ir įsigyvenęs iki 1863 metų, tai gal nebutų atėję niekam į galvą uždrausti lietuvišką spaudą ir Klingenberg nebutų turėjęs progos savo užrasuose perveizėjimo paviečių. (Prilož. k Nr. 69 Kov. Gub. Vied. 27 Sentiabria 1895 g.) pasakyti keletą įvaisių dalykų, gerai reiškančių administracijos siekimus Lietuvoje.

„Dėl įsakymo, užginančio vartojimą ir platinimą lietuviškų ir žemaitiškų knygų, spaudintų lotyniškėmis litaromis, valsčionys skundžiasi, neturi ką skaityti prigimtoje kalboje. Tuotarpu liaudinėse moky-

klose yra krautuvės knygų, spaudintų maskoliskomis litaromis, bet jos guli visai nevertojamos. Nelygstant pašalinių, gal ir esančių priežasčių kokio prajovo, gana apsisot ant prašėianšios: valščionys apie tas knygas nieko nežino. Ilakių valščiuje jie labai nušistebėjo, kad aš lengvai skaičiau žemaitiškai iš knygos, atspauštos maskoliskomis litaromis ir matoma, pirmą kart išgirdo, esą knygos, leistos vartojimui. Man rodosi, kad „posređnikai“ galėtų šiame dalyke padaryti daug uduđos, beaiškindami valščionims, kad ne žemaitiškos arba lietuviškos knygos vyriausybės užginamos, tik lenkiškos litaros, visiškai gyventojams svetimos.“

Jeigu lietuvi kiekviename pareikalavime galėtų nusiřaduoti teip mikliu skaitytoju lietuviškų knygų, kaip štai Klingenberg, tai jie nereikalautų nė kokių litarų. Bet nori skaityti patys ir skundžiasi, neturi ką skaityti prigimtoje kalboje. Kaip-gi gali skustis, turėdami tiek lietuviškų knygų, sukrautų mokyklose? — stebisi gubernatorius. O pats tuotarpit sako, kad knygos, suverstos mokyklose, turi maskoliskas litaras, žmonių-gi skunda pagimdė uždraudimas lotyniskų litarų. Kaip lengva, buvo gubernatoriui suprast, ko čia reiktų, idant nė žmonės nesiskustų, nė knygos negulėtų bereikalo mokyklose sukrautos. Nesuprato, nės stengiasi patikrinti, kad ne lietuviškos knygos uždrausta, o tiktai lotyniskos litaros, visiškai gyventojams svetimos. Ar lietuviškos, ar lenkiškos, ar angliskos, ar praneuziskos litaros, tai vis tik tiek, nės visos jos yra lotyniskos. Jug ir pats gubernatorius, taikydamas prie lietuviškų knygų litaras vadiną jas lotyniskomis, kitą-kart lenkiškomis. Ir jeigu tokios litaros būtų lietuviams svetimos, tai jų nepažintų, nereikalautų jų, na ir nebutų ką užgint. Aiskus dalykas. Rodosi, kad tas litaras, kurių gyventojai nenori priimt, net per nevalią brukant, reiktų vadinti svetimomis.

„Sako, apie sukrautas knygas nežino žmonės. Ir maskolių vyriausybė būtų ikišiol slėpusi savo doranas, tyčia tiems žmonėms prirengtas? Ne! tai negalimas daigtas! Visi gerai žino, kad nuo pirmo išleidimo lietuviškų knygų su maskoliskomis litaromis iki paskutinės dienos administracija neliovė teisiais ir neteisiais keliais kaisiojusi žmonėms savo pirkinį. Nepasisekė įbrukt, tai dabar veidmainauja, sakydami, buk žmonės nežiną apie knygas.“

Pirmiau bruko vis-gi da gerumu, o šiandien imasi brukti piktumu. Apšviėtimo budelis Apnechtinas išsiuntinėjo į pradines mo-

kyklas atspaudintas maskoliskomis litaromis lietuviškas knygas (Russkaja gramota, Sviaščennaja istorija, Molitvennik, Katechizis, Grammatika litovskago jazyka), įsakydamas, idant iš jų mokintusi vaikai tikėjimo dalykų ir lietuviškos kalbos. Vaikai, žinoma, priversti pirkti tas knygas. Negalima abejoti, kad lietuviai atsimins, kaip su tokiomis knygomis pridera elgtis ir kaip su jomis pasielgta išmingai kitą-kart, ypač da, kad tos knygos yra naujų pasityčiojimu iš lietuvių prašymų ir jų valščių nusprendimo. Rūsifikaterius, anuomet Zukovskio padirmavotas, garsina, buk siunčias tas knygas ant pareikalavimo tulų valščių (Karklinių), nors gerai žino, kad ne tokių knygų valščiai reikalavo. Matote, koks jis geras! kaip jam rupi valščių pareikalavimai! Prieglobėjas mokslo eina išvien su kriminalistais, perdirbtoiais valščiaus protokolu (Karklinių valščiaus protokolą perdirbo paviečio viršininkas) ir drįsta tyčiotis iš teisaus virijos nusprendimo!

Grįskime prie Klingenbergo. Kitoje vietoje teip rašo:

„Laukydamas per kelis metus liaudines pavestas man gubernijos mokyklas, žiuriu aš labiausiai ant laipsnio išsilavinimo mokininių ir ant įtekmės mokyklos, kaipo tikriausio kelio sumaskoliarimo vietinių gyventojų per supažindinimą jų su gyvenimu ir istorija visos Imperijos.“

Ar ateis da kam į galvą tvirtinti, kad maskolių mokyklos įrengtos ne sumaskoliamimui vaikų, jeigu pats gubernatorius tai stačiai tvirtina? Neklydomė nė mes, tą-pat tvirtindami lietuviškose laikraščiuose, nors maskoliai taikėsi prideigti savo siekimus melagystėmis spaudoje, kunigais ir tt.

Tuos gubernatoriaus žodžius tegul išitemyja kiekvienas tėvas lietuvis, pasirengęs leist savo vaiką į maskolių sutaisytą mokyklą. Tegul tėvai buna angėlais sargais savo vaikų, tegul jiems nuolat primena pavojų, o vaikai tikrai nepasiduos maskolių vyliams, nors ir priversti bus laukti mokyklas.

Itaisytuose prie gimnazijų internatuose apmaskoliavimo ir apipraveslavavimo dvasia pasirodo da begėdikesnėje pūogybėje. Žadėjo man vienas jaunas lietuvis prisiųst aprašymą gyvenimo internate su visomis smulkmenomis, bet žodžio neispildė. Gal atsiras kitas, kuris suteiks mums teip akyvas žinias.

Lietuvos tilto atsiminimai.

Liepos m. 1896 m.

Atšluožia tiesiog ant manęs sena senutė moteriškė. Pirmjausei pastumia pirmyn savo kriukius, toliau ištraukia iš po savęs rudinę,

pastumia, ją teip-gi, o paskui, išikabinusi rankomis į žemę, pavelka savo kūną. Tą darbą nuo pradžios iki galo atkarti odama, vlenka pamažėli pirmyn. Senės padangalai labai labai sudėyėti. Viena koja storai apvyuiota skudurais, kurie matyt kitą syk turėjo baltais buti.

Daug laiko praėjo, iki senė atsliržė ties mano vidurio. Čia sustojo pasilsėt.

Eina pro šalį dvi moteriškės ir vyriskis.

— Kas žin, kas tai žmonelei — ko ji čia guli? — tarė viena moteriškė, matyt geros širdies.

— Na-gi užklausk! — atsiliepė vyras ir visi trys sustojo ties gulintia sene.

— Senule! kas tau yra? ar nesergai?

— Nesirgisi, dukrele! . . . ir senatvė, ir koja štai dabar nulaužta . . . tai negaliu. Kol buvo sveika koja, tai labai gerai, pas gerus žmonės padirbdavau da . . . ir pramisdavau . . . O dabar jau ne ubgau negaliu . . . O ką-gi, Dieve darysi? . . . Reiks kur, lyg suneliui, patvoryje numirt.

— Na tik į švitolinę reikėjo eit — atsiliepė vyriskis — ir prisiglausti ten, nors iki koja sugis.

— Buvau, sirdele, buvau . . . is ten dabar grįstu. Prabašcius neliepė priimt . . . sako, vietos nėra . . . Mat jam reikia sveikų . . . ir tie neturi kada nė apsiskalbt, nė apsiloptyti — turi vis dirbti prabaščiui . . . Ką manę ligonę leis . . . Da butų vienas kambarelis . . . tai davatkoms nusamdytas . . . Tai ką . . .

— Kaip-gi tą koja nulaužei? — užklausė vėl vyriskis.

— Jau bus, sirdele, pustrėčios nedėlios . . .

Aš Varvaliuose pas vieną gaspadorių mazgojau lubas . . . Nuslydau nuo kedės . . . štai bematant ir nelaimė . . . Tai, žinote, nė arklių nedavė nuvesti pas daktarą . . . Atvedė koki ten piemenį, tai sako, kad nikstelėjusi . . . Tampė, tampė, norėdami atitašyti . . . Matan, kad nieko gero nebus, tai pati atslūozian pas tikrąjį daktarą . . . O čia mat butą kojos nužūsius ir pasakė daktaras, kad vargiai dabar jau sugis . . . da-gi senas kaušas . . .

Tuotarpu aplinkui sustojo ir daugiau praeinančių žmonių.

Senė, matydama pasididunusi skaitlių klausytojų, norėjo atlėist gailėsčio prisisunkusią širdį ir pasiskusti prieš žmonės. Tvirtėsiu jau balsu pradėjo:

— Kitąsyk ir aš turėjan, nuo žmonių nieko nereikalavau . . . Ir dabar da, kad išgaučiau, kas man priguli, tai vis teip nevargčiau . . . O, nuskriaudė mane nevidonai, nuskriaudė! . . . Mano vyras, anžiną atilsį, turėjo pas Sin-

launų pliacių . . . Ten auges, ten šliubą emes, ten mires . . . Vadinosi Ambraziejus Janušauckas. Tarnavo vaiske 23 metus, da kada verbavo . . . Nė sykį nė bėges, nė baustas . . . parsinesė tris „našipkas“ ir mėdaliaką . . .

Geras buvo žmogus, Dieve duok dangų . . . Budavo kartais aš pasijuoksin. Žinai ką, Ambraziejau, imsit aš tavo tas „našipkas“ nuardysiu ir pasidarysin apvadus prie tošės.

— Tik pabandyk! tai aš tau! surikdavo, labai jau jis mylėjo tas „našipkas“. O sykį teipo ant manęs ilgai pyko. Kaip nušeno mandiora, tai aš ėmiau ir pasidariau iš jos puodkele, o rankoves su „našipkomis“ ismečiau ant mėšlyno. Jau buvau ir užmirusi . . .

Tik štai jis pasigonda „našipką“ ir užsipoila ant manęs: Kur padėjai? — Aš buvau da jauna linksma, mėgdavau pasierzint . . . tai tyčia pasivadinau keletą kaimynų ir su sakėmis pradėjome jieskot po mėšlyną „našipką“. Kaip suprato vėlionis, kad čia juokai, tai užpyko . . . O štai buvo labai geras žmogus ir gražiai gyvenome — tegul sviesybė amžina sviečia jo dusiai . . . Parsinesė jis ir bilietą, kur buvo pasakyta, kad gali gant emeritūrą. Buvova abudu nišmanėliai ir apie emeritūrą nieko nežinojome. Paskui, ar į dešimt metų susipratova, kad mudviem prigulėjo emeritūros po tris rublius su kapeikomis ant mėnesio . . . Gajla buvo, praleidus tiek skatiko . . .

O ir pliaciaus buvome jau netėkę . . . teip-gi per mudviejų nišmanymą paveržė žmonės . . . Einava su tuom bilietu į Sintautų kanceliariją. Rastininkai Zioplaitis ir Kvailinckas, pažūrėjo pažūrėjo: Tai negausite — sako. Kad ne, tai ne . . . Susitarėva su vyru eit į Vilkaviškį pas pralotą — jis daug galėdavo padaryt . . . Pasipasakojo vė viską. — Ne-klausykita — sako — judvem priguli emeritura iš dienos-sugrįžimo iš vaisko — pasakė ir pareikalavo atnešt iš valsčiaus rastus.

Mudu tuojau pas vaitą. Kur tau duos rastus . . . Zioplaitis su Kvailinsku nė klausyt nenori. Tai aš vėl pas pralotą į Vilkaviškį . . . Tuo žygiu pralotas suteikė da man tris rublius ant kelio ir įdavė vaitui rastelį. Turėjo pagasdint . . . Zioplaitis su Kvailincką, mat, kad ir nelėdavė rastų, tik jau kitaip pradėjo snekėt. Zioplaitis pats prisigretino: Tai atnešk — sako — tą tai tą, o jau mes patys parašysime. — O tik rastų nedavė ir gana . . .

Ką-gi daryti . . . Gabenan rastininkams per visą vasarą. Teip-jau apie Visus Sventus ismokėjo kanceliarijoje šesis rublius, o paskui parėjo ir emeritūros knygelė . . . Tai ne vaitas, jau pečetį spaudnia, tai ir sūkias. Janušauckiene! jau kad teip, tai atnesk penkias stnopus arako ir tris spirito. — Tai teipjau atnešiau tris stuopas arako ir dvi spirito . . .

— O tik rastų nedavė ir gana . . . Ką-gi daryti . . . Gabenan rastininkams per visą vasarą. Teip-jau apie Visus Sventus ismokėjo kanceliarijoje šesis rublius, o paskui parėjo ir emeritūros knygelė . . . Tai ne vaitas, jau pečetį spaudnia, tai ir sūkias. Janušauckiene! jau kad teip, tai atnesk penkias stnopus arako ir tris spirito. — Tai teipjau atnešiau tris stuopas arako ir dvi spirito . . .

— O tik rastų nedavė ir gana . . . Ką-gi daryti . . . Gabenan rastininkams per visą vasarą. Teip-jau apie Visus Sventus ismokėjo kanceliarijoje šesis rublius, o paskui parėjo ir emeritūros knygelė . . . Tai ne vaitas, jau pečetį spaudnia, tai ir sūkias. Janušauckiene! jau kad teip, tai atnesk penkias stnopus arako ir tris spirito. — Tai teipjau atnešiau tris stuopas arako ir dvi spirito . . .

O jau ką Žioplaičiai su Kvailincku prīvilkau per vasarą, tai skaityte nėsuskaitytum . . . Tiktai du metū naudojomes iš emerituros ir manė vyras, Dieve duok dangū, pasimirė. Da sirdamas sakė man: Marjona! kad ir numirsiu, tu emeriturą vis gausi. Atsimink, kad da priguli už trīs paskutinius mėnesius devyni su viršum rubliai. O su situo raštu gali eit į keturis kampus, į keturias gubernijas — tavęs nieks neužkabins. — Palaidojau gražiai, su misiomis — da kunigui nebuvau, visų piningų ištekusi, tai palaukė . . . Paskni ant uždarbio persikėliau į Silgalių valsčių. Jau ten bebudama, nuėjau pas vaiță pasirodavot apie emeriturą ir apie tuos devynis rublius. Tai turėjau išinti metrikus sliubo, mirimo ir atsivesti liudininkus. Vaitas tuoj parasė į biurą ir išsiuntė ten raštus. Dā sakė, kad pati pueičiau į biurą pas tokį L-ckį. — tai greičiau bušė. Daviau vaiteliui du rubliū — mačiau kad žmogus dirba . . . Nueinu į biurą, o L-ckis: gerai — sako — padarysiu, tik duok man penkinę. — Aš daviau du rubliū, daugiau neturėdama ir tie buvo skolinti. Duosiu, sakau, ir desimts rublių paskni, tik padarykite! Pasizadėjo padaryt ir sako, atsakymas ateisės pas vaiță. Laukiu-laukiu, laukiu-laukiu to atsakymo — neateina. Jau ir pas vaiță vaikščioti nusi-bodo. Tai aš vėl pas L-ckį. O jis man vėl sako: Tai negausi nieko; matai, tavo vyras mirė aprilluje, kad butų miręs mojuje, tai butum galėjusi gaut, o dabar nieko nė nedaryk. — Aš jam vėl sūdedu į ausis viską, kad vis-tiek, kada numirė — kas priguli, tai priguli — na tik, svieteli, brangus, da begyvenant vyrui devyni rubliai prigulėjo. L-ckis apsimeta negirdis . . . Ir likau teip be niekur nieko: nė tų devynių rublių neišgriebiau, nė raštų — viskas dingė biure . . . Daugiau jau nežinojau, kur kreiptis ir kam pasiskųst. Laukiau taip ar du, ar trīs metus . . . Bet girdžiu, ten tas atgriebė emeriturą, tai vėl kits, viens sako teip, kits teip . . . Aš vėl išnaujo išėjau visas popieras, nuėjau pėsčia į Suvalkus tiesiog pas gubernatorių ir pati padaviau jam į rankas prašymą. Dā žemskis norėjo perduot, /tai aš jo neklausiau — turėjo leist . . . Manę teip pamokina . . . Gubernatorius paglostė manę: Nesirupink — sako — visko, kas priguli tau, gausi. — Aš puoliau jam į kojas, tai nedavė: Nereikia — gali eit namo. — Grįžtu namon ir džiaugiuosi. Dabar, sakau, L-ckiu nē gero — gubernatorius viską padarys . . . Ugi, sirdalės mano, neužilgo Sintausų kanceliarijoje išgirštu, parėję nuo gubernatoriaus į biurą raštai ir L-ckis sakas, kad aš nieko negausiu. Supratau, kad čia L-ckio darbas . . . Teip

man pasidarė gaila ir žygių, ir rūpesčių, ir piningų, bereikalo išmestų, kad net ėmiau keikti: kad jie pasiustu! kad jiems nagai rikimytū! kad jiems šis, kad tas . . . Keikiau teip rudenį, jau gruodas buvo, o į pavasari prisisapnavo: guli, žiuriu, duobėje ponas Jezus, visas sukruvintas; pamatęs manę: Janušauckiēnė — sakō — ar tu manę pažįsti? Jug matai, kaip aš už savo neprietelius kėnčiu; o tu garbini Dievą, gerus darbus darai, o teip keiki neprietelius. — Išlipo iš duobės ir eina, o aš paskni. Man pasidarė lengva, lengva . . . tai teip beidama ir pabudau. Nuo tuokart jau niekad nekeikiu, kad ir atsimenu L-ckį. Jau ir jis po žemė . . . Dabar vėl geri žmonės pažadėjo, parupint man tą emeriturą. Neprasė nuo manės nė piningų, tai tur but padarys . . . Per tiek metų kiek man užlaikytą piningų!

Senė nustojo pasakojas ir sunkiai atsiduso. Vienas iš klausytojų atsiliepė:

— Tai tas pats L-ckis — žinau aš. O, tai buvo diegas! Kur galėjo išplėsti skaitiką, tai žmogus vargo nesigailėjo. Numirus jam, žtiko pasienyje už spintos prikrauta baisybę prašymų, nuo kurių burių buvo atlipintos markės. Tai-gi mat, čia žmonės prašo, skundžiasi, įiesko teisybės ir apgynimo, o jų prašymai sulaikyti, dėlto kad biure markės vagia!

— Tai-gi, tai-gi — atsiliepė vienas ir kitas.

Kuopa susirinkusiųjų pradėjo skirstytis. Moteriskė, pirmjausia užkalbinusi senę, atsi-rišo pūrdelį ir įdavė jai galą suriō ir kamputį ragaisiats. Vienas darbininkas, grįstantis iš miesto, su karūčiu, apsėmė pavargėlę pavėžint.

Iš Pariziaus.

Jeigu bučiau rašęs pirm kokią mėnesio, tai bū abėjonės savo korespondenciją bučiau pradėjęs nuo vizitos caro, nuo teip garsingos „La semaine russe en France.“ Bet dabar rašau apie tą, butų gal šiek-tiek protingu anachronizmu. Ant galo „skaitlingi abonentai „Varpo“ turėjo ir be to gal dang progų nusibūosti beskaitant jiems rusiškuose raštose sieksninius straipsnius vien tik apie tą vizitą. Dėl tų tai-gi priežastčių aš nieko nebirasysiu, vien tik pasikakinsiu sakysniu, kurs puikiai karakterizuoja tą laiką: „On chante l' Hymne russe: nous sommes en France!“ (Gieda rusiską Hymnā — tai esami Prancūzijoje!) —

Atradę korespondenciją iš Pariziaus, garbingi skaitytojai ir meilios skaitytojos „Varpo“ gal žingeidi bus isgirsti šią-tą apie draugystę „Zelmuo“.

Pirmučiausia čia persergėsiu, kad tikrų lietuvų t. y. ukininkų sunų, Pariziuje yra.

visai nedaug: iš viso aš žinau tik dvi tokius ypatumus. Teisybė, kada tai už pirmą jį būtų čia kur kas daugiau. Nevienas gal pamėna atsisaukimą „Vienybėje“ sąnarių draugystės „Zelmuo“. Dinamitas, parakas, sovija. Negirdėta sensacija! — Na, mieli ponai, Kochanovai, Orzevskai, Klingenbergai, kaip jus ten Mesaugokit savo kailius, bet vis-gi ji liks dailiai išdirbti! — Trindamas rankas mislyjan teip sau vienas: Atvykęs į Parizą, pirmą pirmiausia norėjau pasipažinti su tais karštais revoliucionieriais, bet ant mano nelaimės jau jų nebiraudau: vieni persikėla į Ameriką, antri į Angliją, ypač į Londoną, treči-gi sugryžo į Lietuvą. — Nereiki mislyti, kad anas atsisaukimas buvo vien tik kokio fanfaronada. Katra-gi iš mūsų ypač esančią užrubežyje, toli nuo mylimos tėvyinės, nedegino jausmai kuodidžiausio suerzinimo, kada mes skaitėme laikraščiuose detališkai aprašytą atsitikimą Kražiuose. Tai-gi, po įtekmia to fakto, po įtekmia pasielgimo to gyvulio Klingenbergio sąnariai draugystės „Zelmuo“ pajuto reikaliningumą karšto atsisaukimo ir išlieti savo tikrus, kruvinus jausmus. Ilgom, tas atsisaukimas neturėjo ne jokios svarbesnės pasekmės, tai jau čia kitas dalykas — kaip stoka atsakančios organizacijos ir daug kitų priežasčių, gilesnis išguldinimas kurių išėina už po speros mano kompetencijos.

Dabar grįšiu prie šiandieninio padėjimo draugystės „Zelmuo“. Tai-gi skaitytojai dabar jau žino, kad medegos butinai reikalingos ant sutverimo ir užlaikymo grynai lietuviškos draugystės tuom tarpu Pariziuje yra valja skaitlingumo labai menkai; ir tai-gi dėl tos priežastės, administraviškuose, teip sakysiu, išlyguose draug. „Zelmuo“ viešpatauja maišytas lietuviškai-lenkiškas gaivalas. Nežhuript ant to, tačiau-gi sąnariai „Zelmuo“, t. y. kaip sąnariai lietuviškos draugystės, ne turi nei paslaptų, nei atvirų kitų kokių mierių, kaip tik tokius, kurie butinai rišasi su lietuvišku tautišku judėjimu.

„Zelmuo“, kaip jau žinoma, išleido lenkiškoje kalboje „Lietuvos istorija“. Parašė ją ne jaunas lenkas, kaip tai pirm rašiau „Varpe“, bet jau visai žilas, giliai mokintas žmogus, daktaras ir profesorius Boleslavas Limanowkis, garsingas istorikas ir socialistas, kurį teisingai vadina lenkišku Marxu. „Zelmuo“ pavedė jam parašyti „Lietuvos istoriją“ kaip su atsakančią erndiciją žmogui ir tokiu būdu ta istorija tapė atspausyta lenkiškoje kalboje, idant paskun butinai išguldyti lietuviškai. Kitokių kelių dėl atlikimo to veikalo draug. „Zelmuo“ tada nežinojo. Istorija ta parašyta populiariškame stilyje, repėse ant grynų teisingų šaltinių ir ne turi, kaip gali kas mi-

slyti, nei jokių lenkiškų tendencijų. Siame laike lietuviškas rankraštis jau pasiustas spaustuve p. Jagomasto Tilžeje. Po atlikimu to darbo draugyste „Zelmuo“ aiškiai paženklinos tuom savo dalyvumą ant lietuviškos daryvos ir jeiga tik po išpardavimu „Lietuvos istorijos“ sugrįsz kaštai išdavimo, tai draugyste žada vėl ką nors atsakančio išleisti. —

Daugumas lenkiškų literatų ir dienrašėjų užsilaiko sostapietyje svietu Pariziuje. Tai-gi sąnariai draugystės „Zelmuo“ privatiškuose susiėsimuose susipažinėja jės su tautišku judėjimu lietuvių ir jų politišku programu ir tokiu būdu „Zelmuo“ daug prisideda prie pajudinimo lenkiškojo presoje „lietuviško klausymo“. Pasirodžius laikraštyje „Przegląd Wszectzpolski“ dviems straipsniams „Nasze stanowisko na Litwie“ ir „Roszczenia litewskie“ šuerzinti sąnariai „Zelmuo“ protestavo kur ir kaip tik galėjo. Vienas iš jų patalpino į „Nova Reforma“ išaiškinimą kaslink atsitikimo lazdijose ir reveliacijos kaslink lietuviško tautiško judėjimo. Bejieskant autoriaus anų straipsnių „Przeg. Wszectzpol.“ sąnariai draugystės „Zelmuo“ ant nelaimės gavo suprasti, kad anas gal yra koks, buk kaip nebuk, vis-gi lietuvis, a ta Jan Witord is Panvežio. . . Tačiau-gi tie karšti protestai privastiškuose, kaip sakiau, susiėsimuose sąnarių draugystės „Zelmuo“ su lenkiškais literatais, dienrašėjais ir šėip su lenkiška kolonija Pariziuje nepaliko be svarbiausios pasekmės. Daktaras H. Gierszynskas, grynas lenkas is Varsavos, emigrantas nuo 63 metų is priežastis straipsnių „Przeg. Wszectzpol.“ ir po įtekmia draugystės „Zelmuo“ parašė brošūrele, kurioje išaiškino motyvus lietuviško tautiško judėjimo ir išguldo pamatus, valig kurių lenkai turi elgtise akiveizdoje to judėjimo; bet apie tą viską skaitytojai dāsizinos žemiaus.

Čia teip-gi pro domo sua paminėsiu, kad p. Pr. Z., dėl tolesnio išsilavinimo teptiqrystėje pirmą atvykusiam į Parizą, draugystė „Zelmuo“ parupino mėnesinę stipendiją (po 60 fr.) ant dviejų metų. —

Kasmet lenkai iškilmingai apvaisėinja sukaktuvius savo tautišku maištų 29 lapkričio šių metų atsiliko 66 tas sukaktuvias „Lapkritinio maišto“ t. y. 1830 metų, dėl to-gi ir Pariziuje, kur užsilaiko daug emigrantų politišku, o ir šėip skaitlinga lenkiška kolonija, toje dienoje buvo nepaprastas susirinkimas ant salos restorano „Morengo“. Perdėtinis susirinkimo A. Limanowskis turėjo kalbą apie maištą 30 metų ir tarp kitko savo kalboje išmetinėjo bajorijai, kad tame maište ne ėmė visosnio dalyvumo prasti žmonės t. y. ukininkai ir kad, tik dėl tos priežasties maiš-

tas tas neturėjo pasekmės. Antrą kalbą laikė Dr. Gierszyńskas. Kalbėjo vien tik apie „lietuvišką klausymą“ ir pasakė vien tik įtalpą tos brošiūrėlės, apie kurią augsčiau minėjau. Kalbėtojis karštai pritarė lietuvių stengimui sutverti ir užlaikyti savo *locną, atskyrą lietuvišką kultūrą*, pasiremdamas ant idėjos teisybės ir ant to, kad visi politiški programai lenkiškų tautiškų judėjimų, t. y. manifestai prieš visus maistus garsinti, pripažįsta tas pačias tiesas. Idant arčiau pasiparinti ir susidraugauti su lietuviais, kalbėtojis rodyjo jauniems lenkams *mokintis lietuviškai*. Pulpika priėmė kalbą su skardais plojimais rankų. — *Kuvėys.*

Iš Lietuvos.

Iš Naumiesčio. Pabaigoj' rugsėjo mėn. pasibaigė žandarų tyrinėjimas dėlėi atrastų pas D-rą Bagdonavičių uždraustų raštų. Tyrinėjimas tas tęsėsi pilnus du mėnesiu ir padarė žandarais ir prokuratoriui nemažai baldos ir darbo: ant protokolų ir kitokių raštų išėję apie 34 arkužus popieros. Reviziją darė parubėžės sargai (apicierai) pribunant žemskių viršininkui ir dvjėm liudininkas. Per reviziją, kaip rašo Nr. 14 „Ūkininko“, atrasta „Varpa“ 1891—1894 m., „Anšrą“ 1886 m., „Budą Daukanto“, „Finai ir jų gyvenimas“ ir da keles nekaltos įtalpos knygeles. Be to da užtiktas buvo sąsiuvas p. Malvinos Krzyvoblockiutės su nekaltomis eilėmis žinomo lenkiško poeto V. Poliaus, „piešn o tiemi naszej“. Pabaigoje sąsiuvo buvo prirašytos eilės likusios nuo lenkmečio gadynės ir žinomos po vardu „Wieżien“. Tos paskutiniuos eilės puolė į akį stropiam kratytojui apicierui Baranauckiui vir jis, užsimiršes, kad jo darbu yra jieskojimas kontrabantų, žgriebė ir tas eiles. Kadangi pabaigoje tų eilių buvo pasirašiusi savo pravardę p. Malviną Krzyvoblockiutę, per tai atsakymas už tas eiles puolė ir ant jos. Ant rytojaus po kratai atvažiavo iš Mariampolės žandarų viršininkas su prokuratorium patirti visą dalyką. Žandarų viršininkas peržiūrėjęs įtalpą „Varpo“ ir perskaitęs eiles „Wieżien“ norėjo snimti daktarą, bet prokuratorius sudraudė jį nuo to, patėmydamas, kad atrastieji raštai da neduoda tiesos kėnti daktarą už propagandą. Dėlto tyrinėjimas buvo atliktas Naumiestyje. Tik paimtas buvo nuo daktaro prižadėjimas nekeliuoti į kitą pavieta be žinios žandarų viršininko („podpiska o neotlućkie“). Užklaustas, kur gavo lietuviškų raštus, daktaras pasakė pirkęs juos nuo vieno prašto žmogaus, o sąsiuvą lenkiškų eilių radęs Korzono istorijoje, kurią buvo pasiskolinęs p. M. Krzyvoblockiutės. Užklaustas, kam laikė uždraustus raštus, daktaras pasakė, kad

„Varpa“ jis pirkęs dėlėi patilpusių ten gražių straipsnių apie lietuvišką kalbą, o lenkiškas eiles radęs nepersenei, beskaitydams istoriją, ir nežinojęs, kad po užvardyjimui „Piešn o ziemi naszej“ V. Poliaus galėjo buti ir eilės uždraustos, dėlto nė nesiskubinęs sugražinti sąsiuvą savininkei. „Varpa“ veik neskaitęs ir jeigu patėmyjęs priešingus valdžiai straipsnius, tai supratęs juos kaipo reacija priešais valdžią, kuri atėmė lietuviams spaudą ir nenori jiems sugražinti tą spaudą atgal. Taip suprasdamas „Varpo“ priešgynumą nelabai nė slėpė jo. Girdėdamas tokį išsiteisinimą abudu pripažino už reikalingą duoti lietuviams spaudą, nėsa tuomet butų galima lietuviškus raštus perleisti per maskoliškąją cenzurą. Tuomet, žinoma ir raštai butų „geresni“ ir ne butų tiek baldos „načalstvai“. Be to da buvo užmesta ant daktarą kaltė, buk jis vedas plačią užrubežinę korespondenciją. Šią kaltę užmetė ant daktaro parubėžės sargų apicierai, sakydami, kad „jiems tai yra žinoma“. Toks tuščias tvirtinimas, žinoma, neturėjo nė kokios vertės dalyke apkaltinimo daktaro ir akise kitų žmonių išrodė kaipo vaikiska priekabė. Taip-gi užmėtinėjama buvo, kad daktaras davinėjęs laikraščius kitiems skaityti, bet kvotimas liudininkų ir platintojų pikty paskalų nepatvirtino to užmėtinėjimo ir pasirodė, kad blogos paskalos buvo paleistos apie broli daktaro, kuris prieš porą metų buvo apkaltintas už lietuviškus laikraščius. Be to protokole parubėžės apicierų buvo pasakyta, kad pagautasis su lietuviškomis knygomis ir laikraščiais Jašinskas gabenęs tuos laikraščius daktarui. Sako taip-gi, kad motyvnose revizijos tarp kitko buvo paminėta, kad daktaras esąs didelis litvomanas („bolšdi ruki litvoman“). Toki užmėtinėjimai, žinoma, nereikalauja išsiteisinimo ir tik gali buti gera medega charakteristikai stropių saugotojų „tvarkos“. Tikroji priežastis revizijos buvo štai kokia: Kada apygardoje Naumiesčio buvo pagautas siuvėjas Jašinskas, žmonės ėmė plačiai kalbėti apie lietuviškus laikraščius ir apie lietuvius. Stanaičių kardono gaspadinė Puniškienė taip-gi ėmė pasakoti apie lietuviškus reikalus savo kardono apicierienei Bezzubov ir tarp kitų atsitikimų papasakojo apie daktaro broli, turėjusį daug lietuviškų laikraščių ir papuolusį už tai į bėdą. Apicierienė, nemokėdama gerai lenkiškai nesuprato Puniškienės ir pamislyjo, kad tai buvo kalbėta apie patį daktarą. Papasakojo apie tai savo vyrui, o tas, neminėdamas nė pravardės žmonos ir nepatyres teisybės, nusiuntė raportą augsstesnei valdžiai, kad daktaras turis lietuviškas knygas ir kad Jašinskas taip-gi

nešęs jam knygas. Teisybė, apicieras su savo boba neapsiriko ir pataikė, kaip su pirštu į dangų. Nės po teisybei, kas dabar neturi lietuviškų laikraščių? Jug ir patys maskoliai jau negali apseiti be lietuviškų laikraščių, tėmydami, ar nėra kas apie jų darbus parašyta. Lietuviškus raštus atranda da-gi ten, kur jų suvis nesitiki rast. Ana, per reviziją pas p. M. Krzywobłockintę teip-gi atrado keles lietuviškas knygeles, norint niekam neatėjo į galvą, kad ji galėtu turēt lietuviškas knygeles.

Pabaigę visą tyrinėjimą žandarų viršinin-kas su prokuratorium priskyrė prasikaltimą daktaro prie 3 punkto 252 įstatymo ir nu-leido popieras prokuratoriui palatos. Gaila tik valdžios „progonų“ ir jos tarnų, kad ji tokiu budu tikisi suslėpt pajautimą teisybės ir reikalus dvasios. Sm.

Senas Keistučio rumas. Pareina žinia iš Trakų, Vilniaus gub., kad paskirtas čia rando miesto viršininikas, sutarė su žydais, miesto rodininkais, ir nori parduoti seną Keistučio čia riogsantį rumą. Trakuose gy-veno garsus Lietuvos kunigaikštis Keistutis, čia užgimė ir jo sunus Vytautas. Tai-gi Trakų Lietuvos kunigaikščių rumo griuvėsiai, tai mūsų brangenybė, kaipo vieta gyvenimo garbingiausių mūsų kunigaikščių. Tą tai brangenybę ~~žydai~~ ~~ar~~ išardymo parduoti maskolius bulmistras, susitaręs su žydais. Maskolijoje yra vienok komisija, kuriai pri-guli saugoti senovybės likimus, tai-gi pasi-tikime, kad ta komisija istars savo žodį ir nedaleis ardyti senų Keistučio rumo griuvėsių, kurie juk ant palaikymo nereikalauja nė jokių išleidimų. Daug išnyko mūsų senovės likimų per nerupestingumą mūsų ponų — ar-gi dabar dar užsilikusius ardys mums maskoliai su žydais susitare?!

Kaip skaitlių lietuvių susekti? Patikės kur užrubežiuose lietuvi, paklausk kas jis yra — tankiausiai atsako, kad jis masko-lius; prie skaitymo gyventojų Varsavoje, dau-giaus jų pasisakė lenkais esą todėl, kad eina į lenkišką bažnyčią. Statistika Chicagos, ši metų atlikta, parodo vos apie 2000 lie-tuvių, nors čia jų yra 5syk daugiau. Tai kuom-gi yra kiti, kurie savo tautišką kelmę paslėpė? Kas yra tarp tamisių žmonių, tą patį, nors tai skaudu, matome tarp mūsų apšviestunų. Europos lietuviški laikraščiai vėlinasi ne dėl ko kito, tik todėl, kad jiems raštų trūksta, nėra kam dirbti ant žmonių labo. Amerikoje ne daug turime apšviestunų, bet ir mažame skaitliuje yra jau pasitraukę, kaip tik pamato, kad lietuviystė nenupeni, kad jau iš jos negalima nieko išgriebti, kaip

tik pamato, kad humbugas daugiau pelno atgabena. Tai-gi kaip galima tikrą mūsų skaitlių pažinti? Pasakojo man syki D-ras Sauerwein apie vieną atsitikimą; kursai geriausiai reiškia mūsų tautišką tvirtybę. Vazinėdamas po Prusų Lietuvą, užvažiavo į vieną pakelėj esančią alaus pardavinyčią ir pamatęs čia daug aplinkinių vyriskių, pa-klausė, kas iš jų yra lietuvys. Neatsirado nė vieno, visi buvo vokiečiai. Kada vienok istarė savo pasigailėjimą, nė norėjęs lietuvius pavaišinti alumi — tuojaus tie, pirma vokie-čiais pasisakę atsiliepė, kad jie lietuviai, ir toliaus lietuviškai kalbėti pradėjo. Neabejo-jame, kad ir Amerikoje surastumė lietuvių daugiau, nėg jų istikro yra, kad tik galė-tume kiekvienam prisipažinusiui prie lietu-vystės, kokią nors dovaną suteikti; atsirastų gana tokių, kurie, nors šiandien slepia savo lietuviystę, tąsyk ir po kelis syk lietuviu esant prisipažintu. Gėda vienok mums, didelė gėda, kad mes, vaikai vienos motinos Lietuvos, tik prie dovanų į kruvą galime susieiti ir prisi-pažistame prie savo motinos vien tąsyk, jeigu už tą prisipažinimą mums kas užmoka. Tais keliais vaikščiodami netoli nužengsime, nesuteiksime savo tėvynei geresnės ateitės. Idant ką gero galėtume padaryti, reikia patiems geresniais pastoti! (Lietuva.)

Sausio mėnesyje 1897 metų bus visuotinis surašas gyventojų visos Rusijos viešpatystės. Reikalinga pasirupinti, idant kiek galima lietuvių surasui užėjus pasisakytu lietuvišiais esą, nė bus kiekvieno klausta tarpu kitų dalykų — kokia jo prigimta kalba. Tai-gi, kas tik gali, prašome, lai išaiskina žmonėms, kad jų prigimta kalba ne lenkiška, ne polska, ne maskoliska, ne ruska, nė vokiška, ne prūsiska, bet tik lietuviška (žemaitiška). Vietoje žemaitiška, geriaus rodyti vadinti savo kalbą lietuvišką. Ru.

Iš Amerikos.

Krutėjimas lietuvių Amerikoje išveizi mūsų broliams Lietuvoje, kaipo didis tylimas, ant kurio galima šiek-tiek pasitikėti. Arčiaus prisiziūrėjus tam krutėjimui, nieko nematyti kaip tik užmanymai, bet kaip užmanymai teip ir visas judėjimas yra tik ant popieros. Pritarėjų užmanymams atsirado tiek, kad ant pirštų galima suskaityti ir tai tik žodžiu, o ne darbu arba aukomis. Amerikiečiai ga-lėtu daug gero padaryti lietuviškai visuomėnei šelpdami medegiskai; turiu mintyje desliava ant mėnesio, po keletą centų ant lietuviystės reikalų. Apšviestunija atėjusi arba ir čionai mokslus išėjusi nieko o nieko nesidarbuoja dėl lietuviystės ir progreso. Seniaus, kada kun. A. Burbai čionai atvykęs ir pradėjus

kelti lietuvių sutikime su Dr. J. Šliupu viskas kaip ant mielių kilo ir rodėsi, kad laike kelėtos metų tapsime vyrais. Dygo lietuviškos parapijos, draugystės, šakos mokslo draugystės, knygynai, teatrai ir net literariška draugystė, kurios siekis buvo suteikti konkursus už gerus raštus ir šelpti raštininkus. Viskas dygo kaip grybai po lytū, bet kaip grybai ir išnyko, apart parapijų, kurias ir taš pats likimas laukia. Lietuviai Amerikoje tolaik gyvuos, kolaik bus vis papildomi naujais ateiviais iš Lietuvos. Sustojus emigracijai arba kitokiai ajmašnai įvykus, lietuvių tolaik bus girdima Amerikoje, kolaik atėjusieji iš Lietuvos gyvuos. Šiem numirus numirs viskas kas lietuviško yra dabar Amerikoje. Cia gimusieji ir užaugę mažą arba greičiaus nė jokio supratimo neturi apie lietuvių, lietuviškai nekalba, su lietuviais nedraugauja, lietuviškai rašyti bei skaityti nemoka. Žinoma, iš kur vaikai tai vis patirs ir žinos, jei jų tėvai nieko nežino, o priegtam gėrisi, kad vaikai jau angliškai gali. Norint tą visą sulaukyti ir atitašyti, turėtu iš visos galės apšviestunija, o ypačiai kunigai, darbuotis, bet tas dalykas niekam nerupi, nės patys apšviestunai sako, kad vis išnyks lietuvių Amerikoje, tai kam dėlto dirbti ir dar dovašai. Laikraščiai išeina ne dėl idėjos, ne dėl atgaivinimo tautos, bet tiktai dėl biznio arba savo asabiškų vaidų. Kun. Burba su Dr. Šliupu bekeldami lietuvių apavė gerai provininkus, nės pradėję provotis už Dievą, nors abiejų vienoks, įsikaštavo į 800 doliarų ir jų prova liko be pabaigos. Kiek tai butų buvę galima gero padaryti už tokių kravą pinigų bei tą laiką sunaudojus ant pamokinimo žmonių?! Dr. Šliupas atsisakė nuo darbavimosi dėl lietuvių, kaipo nevertų, kad dėl jų darbuotis, kun. Burba teip-pat ką pirmiaus pastatė dabar viską, nori išgriauti, tiktai jam nesiseka. Kunigai visame nori palaikyti autoritetą ir sako, kad mes, kunigai, ką nutarsimė, tai bus kas, bet nelaimė, nieko neįstengė nutarti kaip tiktai ginti savo luomą nuo bedievių. Bedievių, pagal kunigų mokinimą, yra kiekviens, kuris nepučia į kunigo dūdą ir dar sako, kad kunigai gali o ir turi dangiaus darbuotis tautiškai kaipo ir dvasiškai, o kad dar kuris pasažo, kad kunigas per daug traukia *Whisky* (irliandiška degtinė), arba parapijos pinigus pasisavino, kad pas kun. Mašotą buvo trejos krikštynos Hazletone, tai sveiks dingęs, tokiam jau nėra išganymo, pražuvęs ant amžių. Nesakan, kad visi toki kunigai Amerikoje, yra ir gerų, bet labai mažai.

Amerikoje dabar gana menki uždabiai, darbininkai išsižioja laukia naujo prezidento,

republikono, bet ar tas kiek pagerins buvį darbininkų, tai labai abejotina. Aidas visur skamba, kad bus prezidentu Mc Kinley, republikonas, šis ketina gerai apmuitinti įvežiamus išdirbinius iš kitų kraštų ir ateivystę šiek-tiek stabdyti, nors dėl nemokančių rašyti ir skaityti savoje kalboje. Kitados, kada darbai gerai ėjo ir pinigų pas visus buvo per pilnai, visai užsimiršo darbininkai, kad gali ir sustoti uždabiai arba sumažėti; retas, kuris kiek užsiedėjo, gėrė, mušėsi, už lakopus mokėjo, sumažėjus uždabiams kitam yra gana sunku ir išmisti, o gyventi reikia po senovei, per tai daugelis išsiskolyja skolų nemoka, nės netur iš ko arba išbėga į kitą kraštą. Girtybė Amerikoje yra pilnamo žydėjime.

Seimas „Susivienijimo Lietuvių Amerikoje“ šį metą bus Brooklyne N. Y. Viršininkai ketą su iškilme švesti sukaktuves 10 metų „Susivienijimo“ gyvavimo.

Senandoryje pradėjo išeiti naujas nedėlinis laikraštis „Darbininkas“ mažame formate. Ant metų 1,50 centų. Antrašas: R. P. Kuneman, 112 W. Coal Str. Shenandoah, Pa. Dabar Amerikoje yra 8 lietuviški laikraščiai: „Vienybė Lietuvninkų“, „Lietuva“, „Garsas“, „Darbininkas“, „Tėvynė“, „Susivien.“ organas, „Kardas“, „Rytas“ ir „Saulė“, kuri dabar pradėjo po du kartu tekėti ant nedėlios. „Kardas“ yra išleidžiamas kaštais draugystės „American Protective Association“ (Amerikos apsergėjimo susivienijimas), kurios vyriausiu miestu yra katalikystę išnaikinti, yertėjų straipsnių į lietuvių kalbą yra V. Karalius. Kožnam katalikų kunigui stato konkursus po 25 dol. už atminimą sakinių iš Rašto švento, paveikslan: ar apaštalās Petras buvo vyskupu Rymo arba popiežium ir tt. ir kožname numaryje yra ilustracijos žeminančios katalikystę.

Daugmatis.

Ant lietuvių reikalų paaukavo:

1) Kl.	50 rublių.
2) M-in.	50 „
3) Vincas už visus	13 „
Viso labo: 113 rublių.	

Ant „Varpo“ reikalų paaukavo ponas P. M. iš Amerikos 100 marškų.

Turinys.

Vaikų pasipriešinimas savo budeliams. — Keistutis. Tragedija penkiuose aktuose. Vincas Kapsas. — Principas nubandimo pagal dorišką pamatą. (Užbaiga.) Borisore, Pagaikstis. — Tėvynės varpai. — Lietuvos tilto atsiminimai. — Iš Pariziaus. *Kiavcys*. — Iš Lietuvos: Iš Natmiesčio. *Šm.* — Senas Keistučio rumas. Kaip skaitlių lietuvių susekti. „Lietuva.“ — Iš Amerikos. Daugmatis.